

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNI HUSNIXATGA O'RGATISH

Ochilova Guljahon G'ulomjonovna*Andijon viloyati Izboskan tumani**12-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixat bilan yozishga o'rgatish metodikasi ularda aniq, chiroyli va tez yozish imkonini hosil qilish haqida, Yozuv tufayli kishilar fikri, insoniyat qo'lga kiritgan bilimlar avloddan-avlodga yetib boradi, abadiy yashashi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *o'quvchi, o'qituvchi, insoniyat, avlod, husnixat, o'rgatish, chiroyli yozuv, sinf, dars.*

O'zbek xalqi uzoq asrlik tarixida yaratib qoldirgan madaniy merosida chiroyli yozuvga o'rgatish, ya'ni xattotlik san'ati alohida o'rin egallaydi. O'rta asrlarda har qanday asar qo'lda ko'chirilib kitob qilingan. Qo'lyozmalarni kitob holiga keltirish katta hunar va san'at hisoblangan. Qo'lda ko'chirilgan har bir asar san'at mo'jizasi kabi nodir sanalgan. Bir qancha olim va fozil kishilar yoshlikdan xattotlik san'atini egallab keyinchalik kotiblikda ham nom chiqarganlar. Ular faqat o'z asarlarini emas, balki boshqa mualliflar asarlarini ham ko'chirganlar. Masalan, Hofiz Sheroziy Xusrav Dexlaviyning "Xamsa" sini ko'chirgan. Alisher Navoiyning mohir xattot ekanligi tarixiy manbalardan ma'lum. Zahiriddin Muhammad Bobur arab alifbosida turkiy xalqlarga moslab "Xatti Boburiy" deb atalgan alifboni yaratgan.

Eski maktabda chiroyli yozuvga alohida ahamiyat berilgan, ammo husnixat mashg'ulotlari uchun zarur qoidalar yuzaki tushuntirilgan. Masalan, chiroyli yozuvga o'rgatish paytida faqat qalamni qanday ushlab qoidalari eslatilgan. Gigiyenik qoidalar talab etilmagan. Hatto yozish vaqtida ham nafas olish ta'qiqlangan. Bola xat yozish vaqtida chap oyog'ining to'pig'i ustida o'tirgan, o'ng oyog'ini esa tizzasidan bukib turgan. Maktabda "Husnixat" qoidalari o'rgatuvchi birdan bir qo'llanma "Mufradot" bo'lgan. Domlalar yozishni o'rgatish va husnixat mashq qildirishda shu kitobdan foydalanganlar. Husnixatga o'rgatishning birdan bir yo'li ko'chirib yozish ko'nikmasini hosil qilish bo'lgan.

Ison o'z fikrini boshqa kishilarga og'zaki va yozma shaklda yetkazishi mumkin. Nutqning bu ikki shaklining o'xshash va farq tomonlari mavjud bo'lib, ular o'z o'rnida afzalliklarga ega. Og'zaki nutq tovush chiqarib aytiladi va eshitilish uchun mo'ljallanadi. U kishilarning nutq jarayoni vaqtidagi aloqa vositasi bo'lib xizmat qiladi. Yozma nutq esa tosh, yog'och, teri, metall, qog'oz kabilarga ko'rish asosida idrok qilinadigan doimiy belgilar orqali yozib qo'yiladi. Yozuv kishilarning o'zaro fikr almashishi va bilimlarni egallashning qudratli vositasi hisoblanadi. Yozma nutq avlodlarni bir-biriga bog'laydi, uzoq davrlar mobaynida saqlanadi. Yozuv tufayli

kishilar fikri, insoniyat qo'lga kiritgan bilimlar avloddan-avlodga yetib boradi, abadiy yashaydi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixatga o'rgatish ehtiyoji yuqoridagi talablar asosida yuzaga keladi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixat bilan yozishga o'rgatish metodikasi ularda aniq, chiroyli va tez yozish imkonini hosil qilishi lozim. Bu kabi vazifalarni amalga oshirish uchun dastur mazmunini va uning talablarini, o'qitish usullarini, yozuvga o'rgatishning gigeyenik shartlarini, o'quvchilarning yozuvidagi individual kamchiliklarini tahlil qilish, kamchiliklarning yuzaga kelish sabablarini aniqlash va tuzatish usullarini ishlab chiqish zarur.

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoev prezidentlik faoliyatining dastlabki kunlaridan boshlab yurtimizda innovatsion va kreativ fikrlaydigan, zamonaviy kadrlar tayyorlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma'naviyat egalari etib tarbiyalash, shu maqsadda ta'lim tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratib kelmoqda.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixat bilan yozishga o'rgatish metodikasi ularda aniq, chiroyli va tez yozish imkonini hosil qilishi lozim. Bu kabi vazifalarni amalga oshirish uchun dastur mazmunini va uning talablarini, o'qitish usullarini, yozuvga o'rgatishning gigeyenik shartlarini, o'quvchilarning yozuvidagi individual kamchiliklarni tahlil qilish sabablarini aniqlash va tuzatish usullarini ishlab chiqish zarur.

Chiroyli yozuvga o'rgatish umumiy didaktik qoidalar bilan birga yozuv malakasini shakllantiruvchi qoidalarni ham o'z ichiga oladi. Umumiy didaktik qoidalar, takroriylik ko'rgazmalilik yosh va o'ziga xos xususiyatlarni hisobga olish, tushunarliklik, onglilik husnixat qoidalarni amalga oshirishda juda muhimdir. Ayniqsa, ko'rgazmalilik prinsipi chiroyli yozuv malakasini singdirishda muhim rol o'ynaydi.

Husnixat bilan yozish, birinchidan, o'quvchilarda mehnat madaniyatini tarbiyalaydi. Topshiriqlarni toza, aniq va madaniyat bilan bajarish ko'nikmasini hosil qiladi. Ikkinchidan, dastxatga pala-partish va be'e'tibor munosabatda bo'lish o'quvchilarning imloviy savodsizligini keltirib chiqaradi. Natijada o'quvchilar qiladigan ishlarini o'ylab o'tirmay bajaraveradilar, o'z hato va kamchiliklarini ham o'ylab ko'rmaydigan bo'lib qoladilar. Uchinchidan, husnixat bilan to'g'ri yozish ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, turli rasmiy hujjatlarni yuritishda kishilar unga ehtiyoj sezadi. Husnixat bilan yozilmagan, to'ldirilmagan hujjatlar o'qishga kitobxonning ko'p vaqt sarflashiga to'g'ri keladi. Vaholonki, maktabda har kuni o'qituvchi 30 talab o'quvchilar daftarini tekshiradi. O'qib bo'lmaydigan dastxat bilan yozilgan xat o'qituvchining ko'p vaqtini sarf bo'lishiga olib keladi. Aniq va ravon qilib yozilgan dastxat o'qituvchining ishini yengillashtiradi, keyingi ta'limiy maqsadlarini amalga oshirishlari uchun imkoniyat yaratadi. Husnixat va uni O'qitish metodikasining boshqa fanlar bilan aloqasi. Husnixat va uni o'qitish metodikasi boshqa fanlar bilan uzviy aloqada bo'lib ularning natijalariga tayanadi. Amaliy fan hisoblangan husnixat va uni o'qitish metodikasi til o'rganish jarayoni hamdir. Yozish uchun tanlangan til faktlari ayni

vaqtda adabiy tilni o'zlashtirib borishga yordam beradi. Pedagogik fanlar qatorida husnixat darslari ham ta'lim- tarbiya berish vazifasini ham bajaradi. Husnixat darslarida barkamol shahstushunchasi ichiga tozalik, tartiblilik tarbiyasi kkadi. Husnixat va uni o'qitish metodikasi ham pedagogikaning ta'lim-tarbiya birligi tamoyiliga amal qiladi. Husnixat va uni o'qitish metodikasining asoslaridan yana biri psixologiyadir. Psixologiya his, tasavvur, fikr, intilish, istak, havas, qobiliyat kabi tushunchalar haqida ma'lumot beradi. Husnixatga o'rgatishda bola psixologiyasidagi yuqoridagi holatlariga tayanib ish ko'riladi, o'quv materiali tanlanadi, sinflar bo'yiicha taqsimlanadi. Husnixat va uni o'qitish metodikasi fiziologiya, tilshunoslik, adabiyotshunoslik va tarix fanlari bilan ham uzviy aloqadadir. O'quvchining yozuv jarayonidagi fiziologik holati qo'l harakatlari, yozganlarini to'g'ri, aniq tallafuz qilishda fiziologiyaga tayansa, yozuv uchun tanlangan matnni tahlil qilishda adabiyotshunoslik materiallariga, yozuvning paydo bo'ishi, uning jamiyatdagi tutgan o'rnini tushunishda esa tarix fanining yutuqlariga asoslangan holda ish ko'radi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. G'ulomov M. "Xusnixatga o'rgatishning bahzi masalalari", "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1969 y.
2. G'ulomov M. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarini soddalashtirilgan harflar bilan xusnixatga o'rgatish", "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1970 y.
3. G'ulomov M. Xusnixat metodikasi. Pedagogika bilim yurtlari o'quvchilari uchun qo'llanma. "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1976 y.
4. G'ulomov M. Xusnixat "2 sinf uchun". "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1974 y.
5. G'ulomov M. "Xusnixat 4 yillik boshlang'ich maktablarning 2-sinf uchun" "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1992 y.
6. G'ulomov M. "Boshlang'ich sinflarda chiroyli yozuv malakalarini shakllantirish". Metodik qo'llanma, "O'qituvchi" nashriyoti Toshkent 1992 y.